

Úvod do GIS

Zpracování dat II

Pouze podkladová prezentace k přednáškám,
nejedná se o studijní materiál pro samostatné
studium.

Karel Jedlička

Zpracování dat

- Převody mezi reprezentacemi
  - ...
  - Vektorizace
  - Rasterizace
  - Interpolace
  - Tvorba DMR (TIN, rastr)
  - Topologické čištění dat

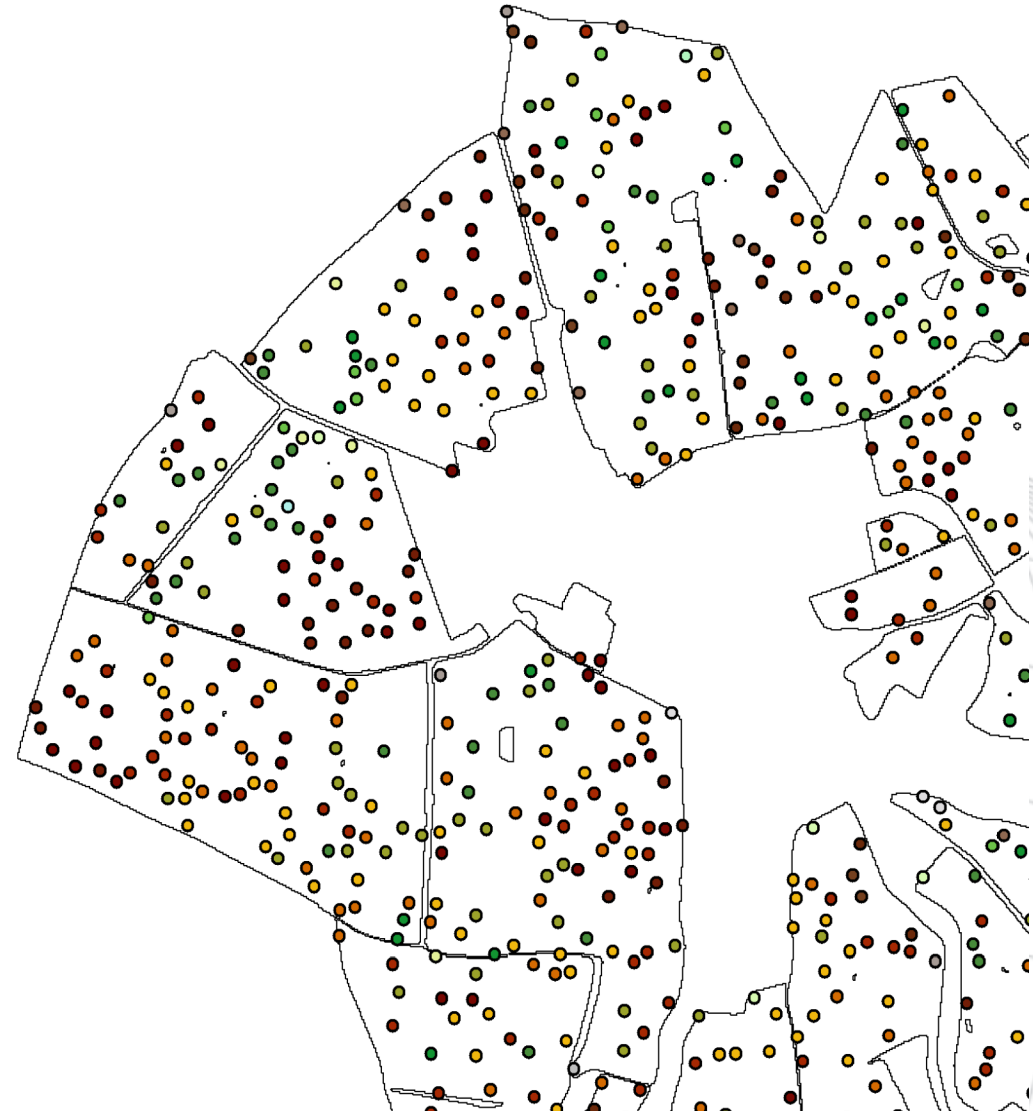
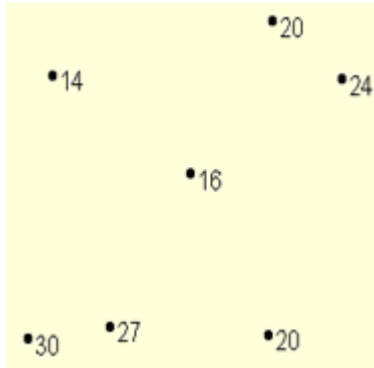
Interpolace

- Existuje poměrně velké množství geografických dat získávaných pouze z bodů nepravidelně rozmístěných v prostoru, které mapují v principu spojité jevy.
- Jedná se například teplotu, nadmořské výšky, demografii, zásaditost půdy, koncentrace škodlivin, ...
- U všech těchto dat je nemožné získat informace měřením z celé lokality. Existují však metody, které pomáhají určit způsob získání co nejadekvátnější informace pro konkrétní problém (jev).
- K získání informace i na jiných místech, než byla konkrétně měřená, pak slouží **interpolace**.

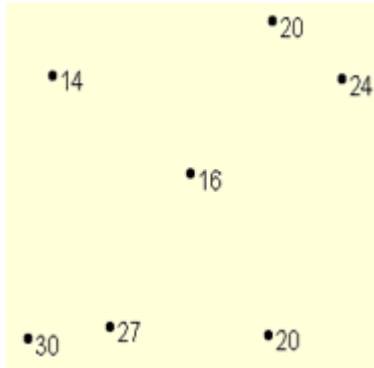
Interpolace

- V GIS se používá hlavně při vytváření spojitých rastrových dat z naměřených bodových nebo liniových hodnot.
- Prakticky se jedná o speciální metody pro převod vektor-> rastr (rasterizace), kdy výsledkem převodu je rastr reprezentující souvislý povrch.
- Interpolovaná hodnota je platná pouze v konvexní obálce vstupních hodnot (i když rastr je vždy spočítán obdélníkový)!

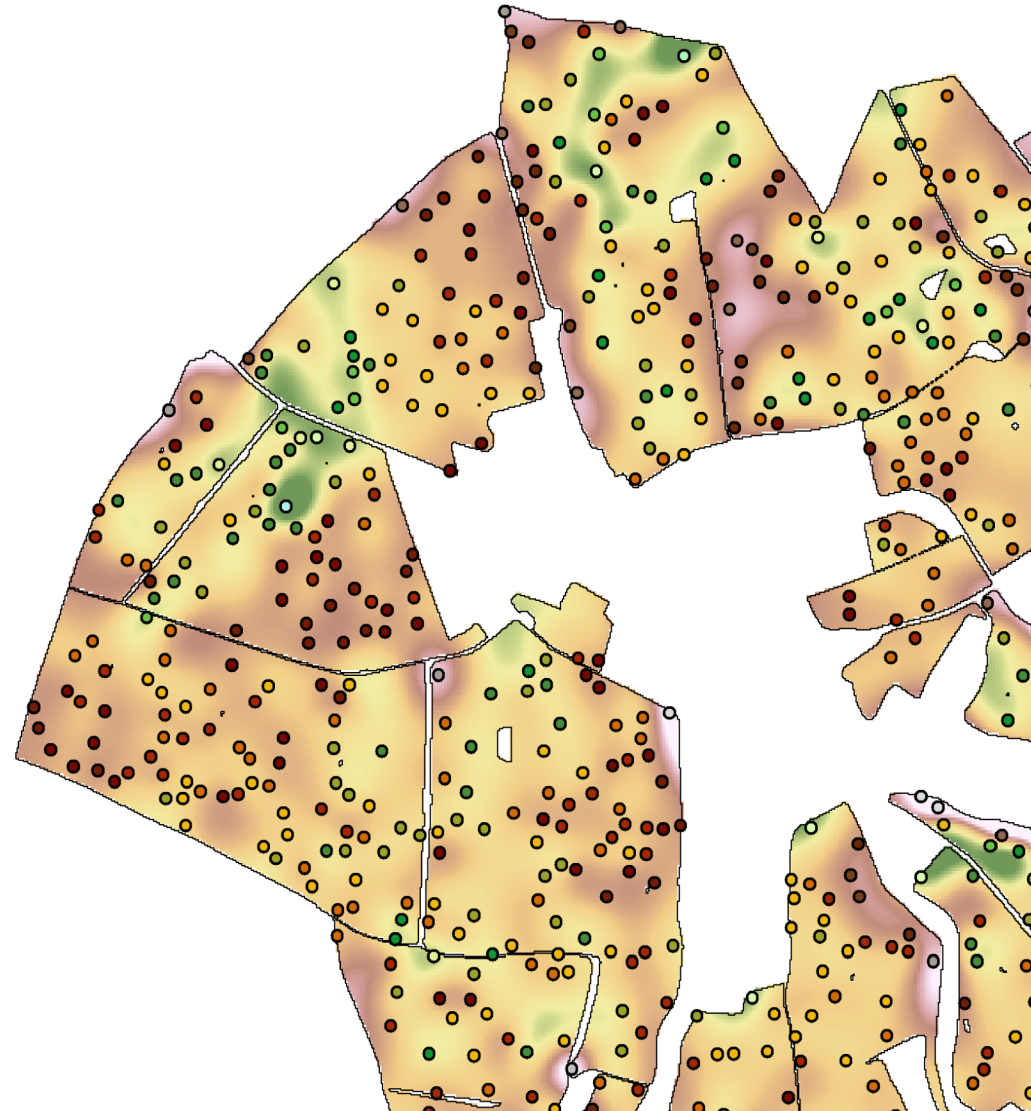
Interpolace

Interpolace

13	14	16	20	23
14	14	16	19	24
18	16	16	18	22
24	22	19	19	21
30	27	23	20	20

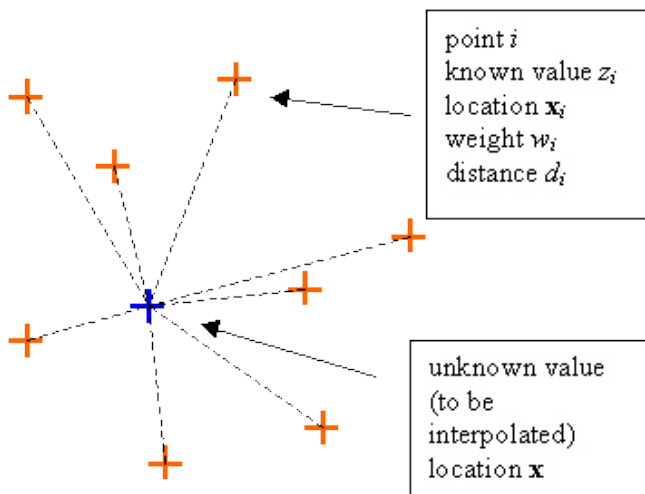
Interpolace

- Některé interpolační metody:
  - Lineární interpolace
  - Inverzní vzdálenost
  - Přirozený soused
  - Metoda trendu
  - Kriging
  - ... a další (KMA/APA)

Interpolace

- Metoda vážené inverzní vzdálenosti
  - Inverse Distance Weighted – IDW
  - určuje hodnotu v dané buňce pomocí lineárně vážené kombinace množiny vstupních bodů, kde váha je funkce inverzní vzdálenosti (čím dále je konkrétní bod od zjišťované buňky, tím menší má na její hodnotu vliv).

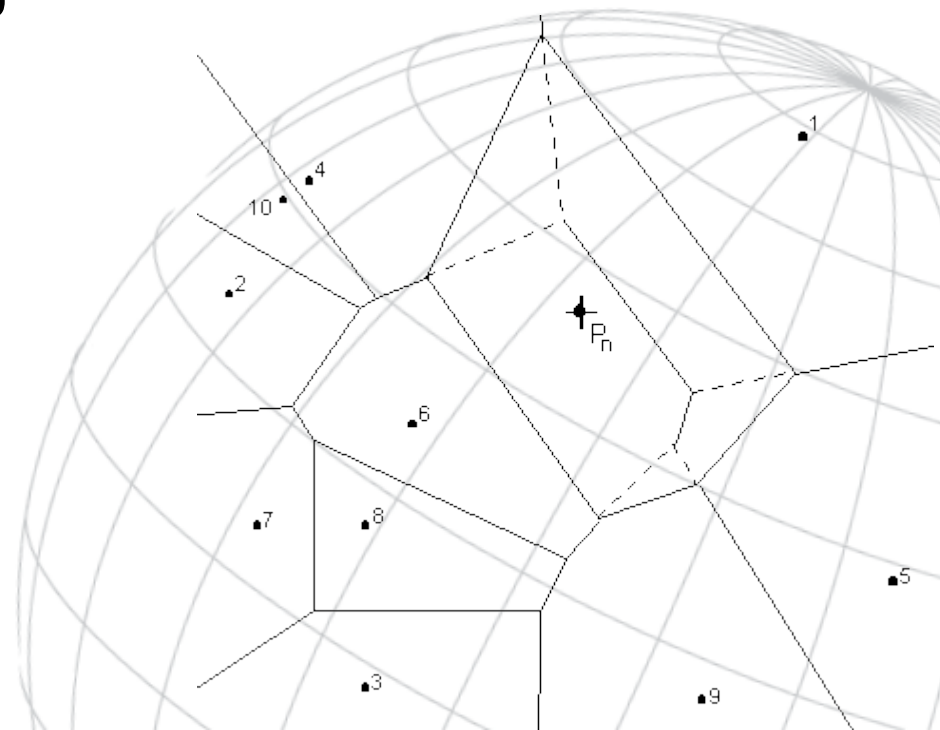
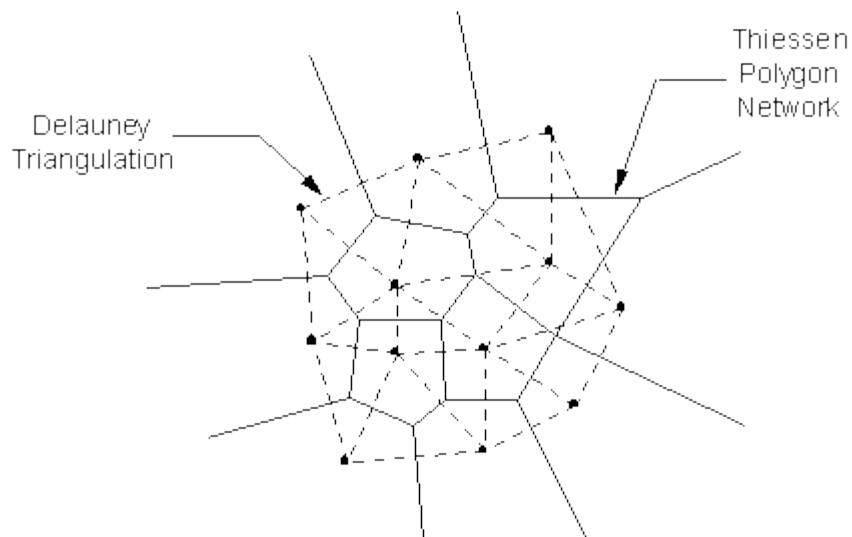
$$z = \frac{\sum_{i=1}^n w_i \cdot z_i}{\sum_{i=1}^n w_i}, \quad \text{kde } w_i = \frac{1}{d_i^k}$$

z_i	známé hodnoty
z	počítaná hodnota
d	vzdálenost od známého bodu
w_i	váhová funkce, pro $k=1$ nepřímo úměrná vzdálenosti

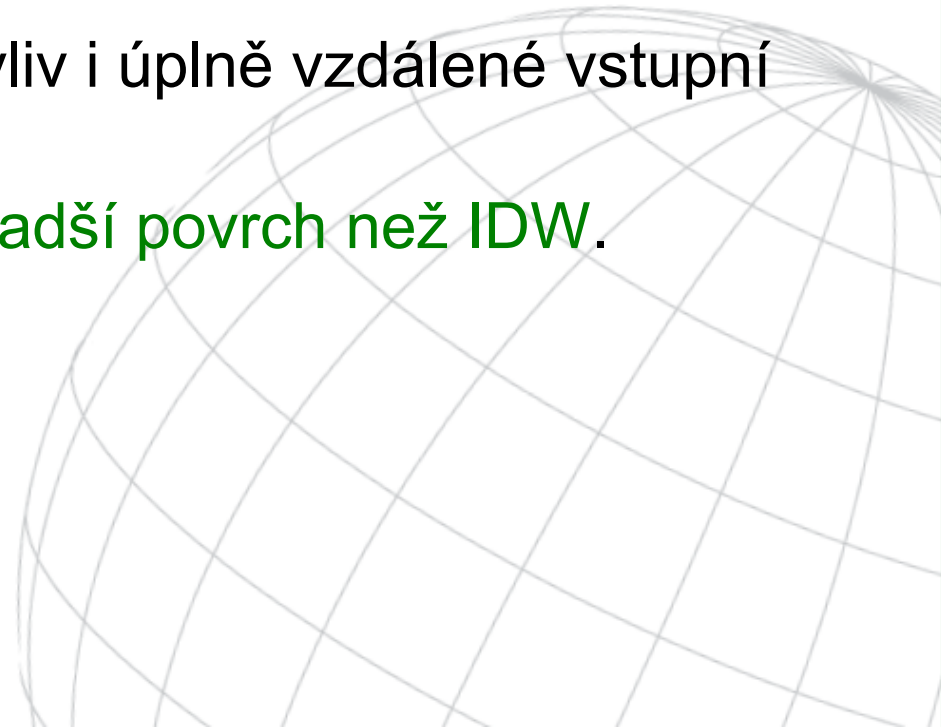
Interpolace

- Přirozený soused
  - základní rovnice je stejná s IDW
  - rozdíl je v jinak volené váhové funkci: velikost ploch vstupních bodů, zasahujících do dočasně nově vloženého thiessenova polygonu.

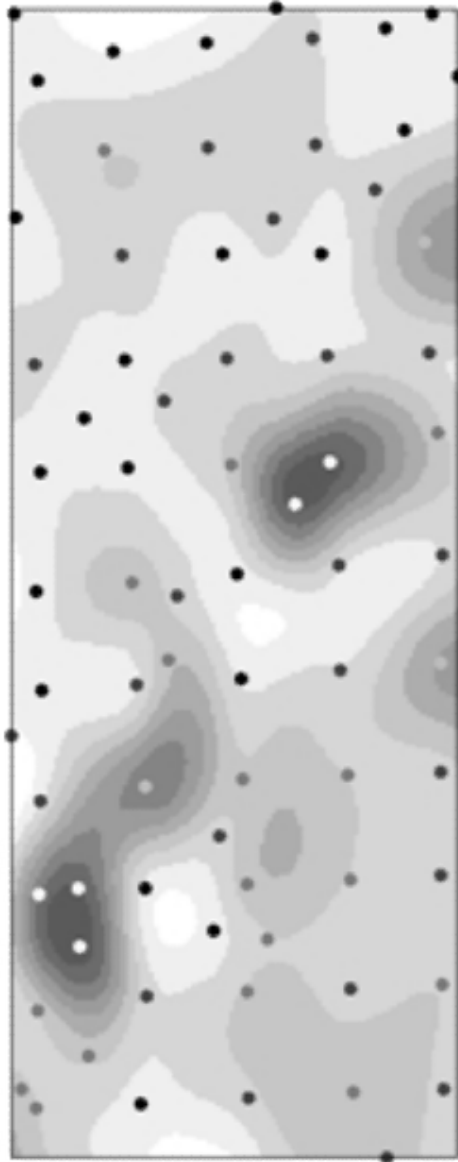
Interpolace

- Metoda trendu
  - Používá polynomické regrese k proložení metody nejmenších čtverců celým povrchem. Je možné používat stupeň polynomu až n , ale obvykle se používá druhý až třetí stupeň.
  - Na hodnotu buňky mají vliv i úplně vzdálené vstupní body.
  - „Vyhledává trendy“ => hladší povrch než IDW.

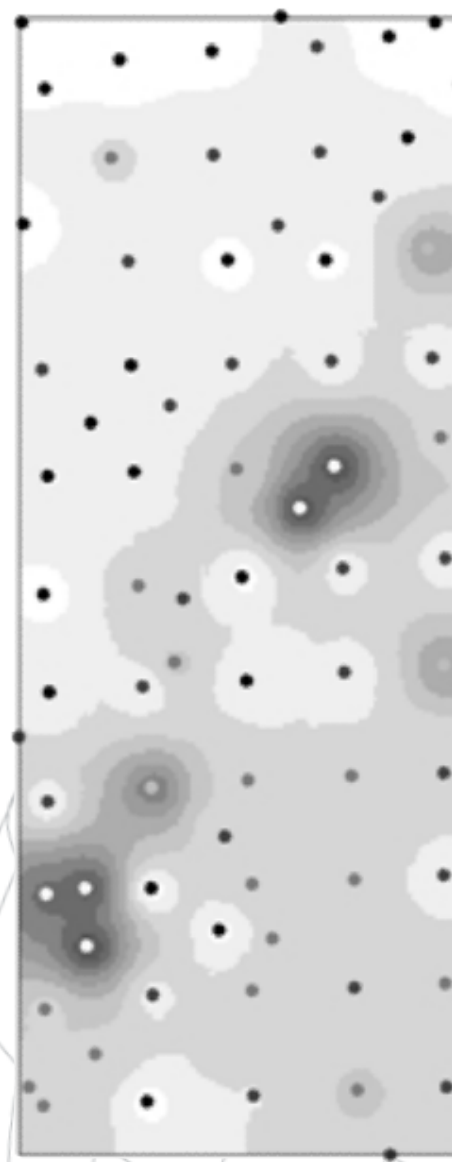

Interpolace

Trend

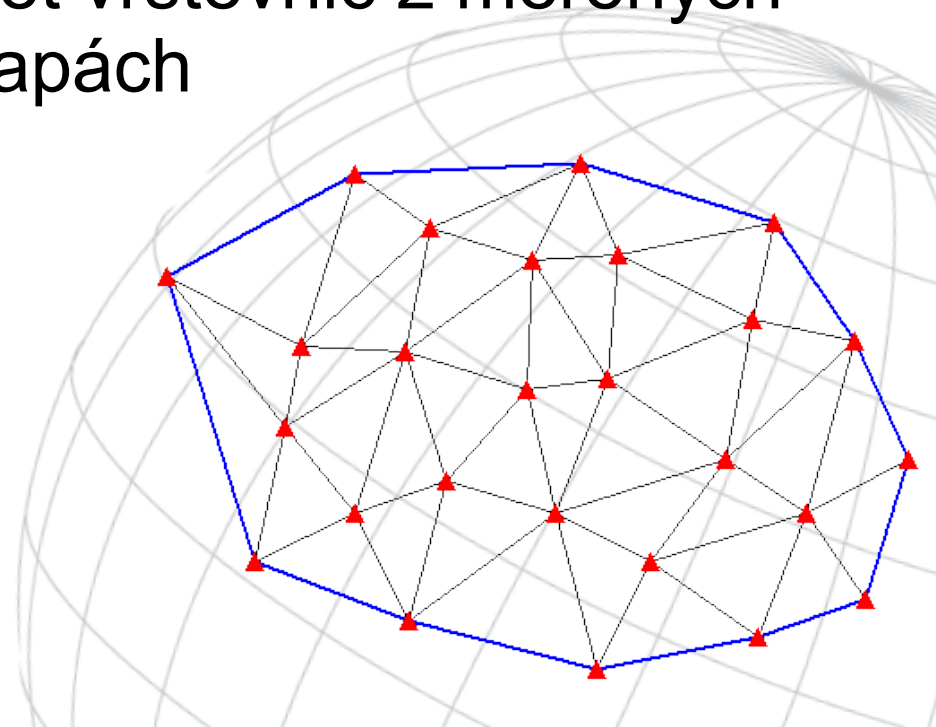

IDW

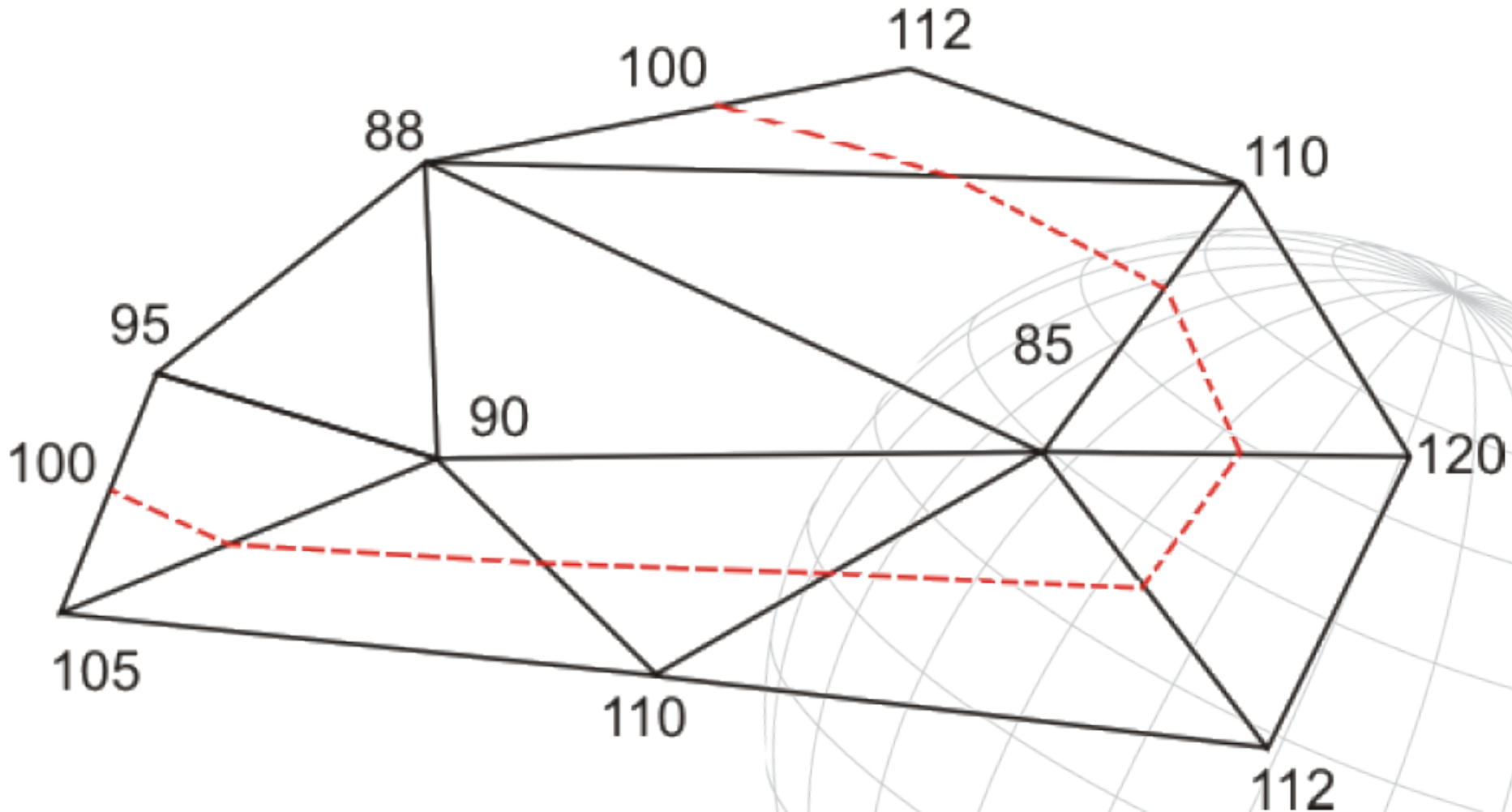
Interpolace

- Lineární interpolace
  - tvorba TIN
  - ze tří bodů spočtená rovina
  - využívá se pro výpočet vrstevnic z měřených lomových bodů na mapách

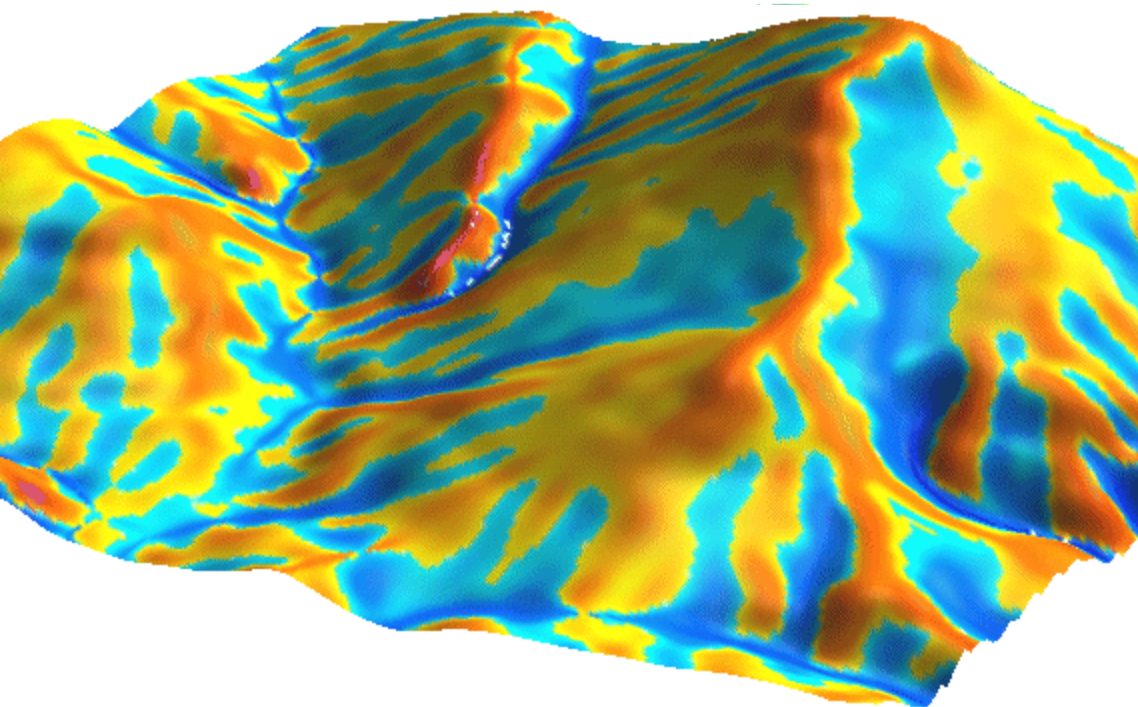
Interpolace

- Výpočet vrstevnic z TIN

Interpolace

Existuje množství různých interpolačních metod. Konkrétní metoda se vybírá podle charakteru interpolovaných dat (často **empiricky**).

- **Testování** vhodné interpolační metody lze provádět vypuštěním některých vstupních bodů a následným porovnáním rozdílů jejich hodnot a hodnot výsledného povrchu.

Tvorba DMR

- Existuje celá řada digitálních modelů ...
  - Digitální model reliéfu (**DMR**, ang: DTM).
  - Digitální model povrchu (**DMP**, ang: DSM).
  - Digitální model území (**DMÚ**, ang: DLM).
  - ...
- V GIS je možné je reprezentovat jako:
  - **vektor** (pro účely kartografie),
  - **TIN** (velkoměřítková reprezentace),
  - **čtvercovou mříž** (**analýzy** využívající mapovou algebru – viz dále).

Tvorba DMR

+/- jednotlivých reprezentací

- Vektorové prvky umožňují **pokročilejší modelování vstupních dat** než rastrové. Lépe vystihují tvar terénu. Je u nich možné lépe atributově specifikovat, co reprezentují, nicméně, **nerepresentují povrch jako celek**.
- TIN **reprezentuje nejlépe povrch jako celek**, ale algoritmy pro něj jsou složité.
- mříž – vlivem vzorkování horší reprezentace povrchu jako celku, ale velkou výhodou jsou **jednoduché algoritmy pro analýzy**.

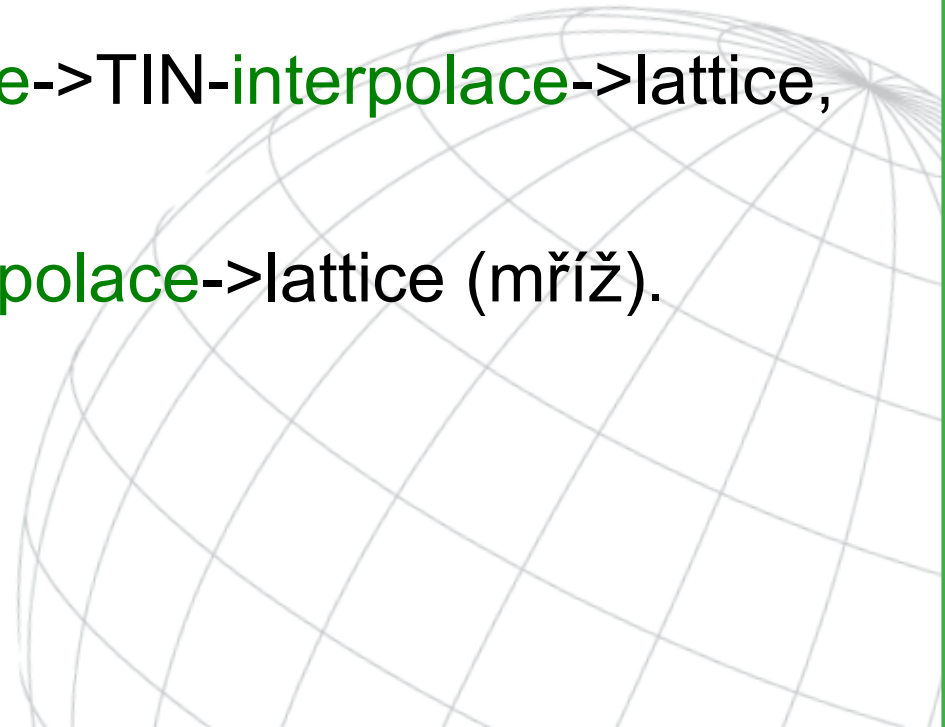

Tvorba DMR

Převody mezi jednotlivými reprezentacemi DMx:

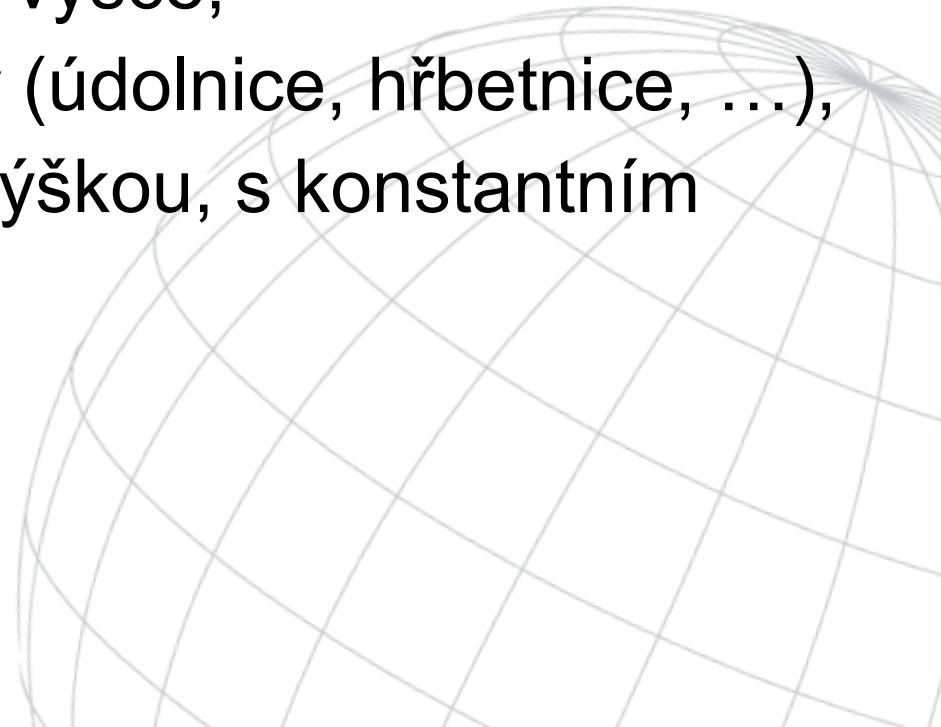
vektorové prvky-**triangulace**->TIN-**interpolace**->lattice,

vektorové prvky-**interpolace**->lattice (mříž).

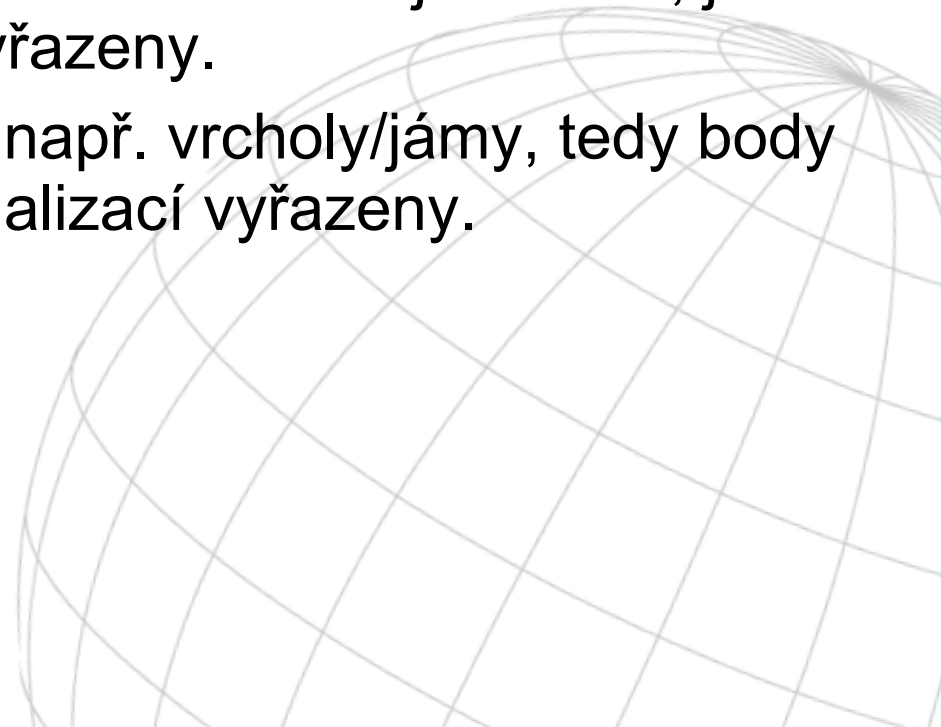
Tvorba DMR

- **Morfologie** povrchu
  - svahy, údolí (většinou vrstevnicově vyjádřeno),
  - lokální vrcholky/jámy,
  - běžné body o známé výšce,
  - zlomové linie – hrany (údolnice, hřbetnice, ...),
  - plochy s konstantní výškou, s konstantním sklonem,
  - ...

Tvorba DMR

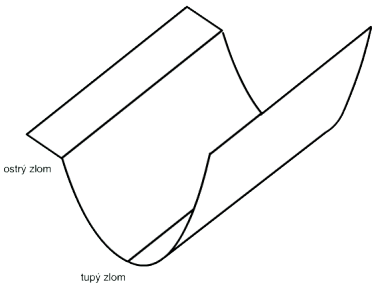
- Morfologické prvky vstupující do tvorby DMR je nutné zařadit do následujících kategorií:
  - **Běžné body** (Mass Points) – běžné body, které určují hodnotu (např. výšku), která je v daném místě. Při tvorbě TIN však nemusí tvořit vrchol trojúhelníku, jsou-li v rámci optimalizace vyřazeny.
  - **Povinné Body** (Points) – např. vrcholy/jámy, tedy body které nemohou být optimalizací vyřazeny.

Tvorba DMR

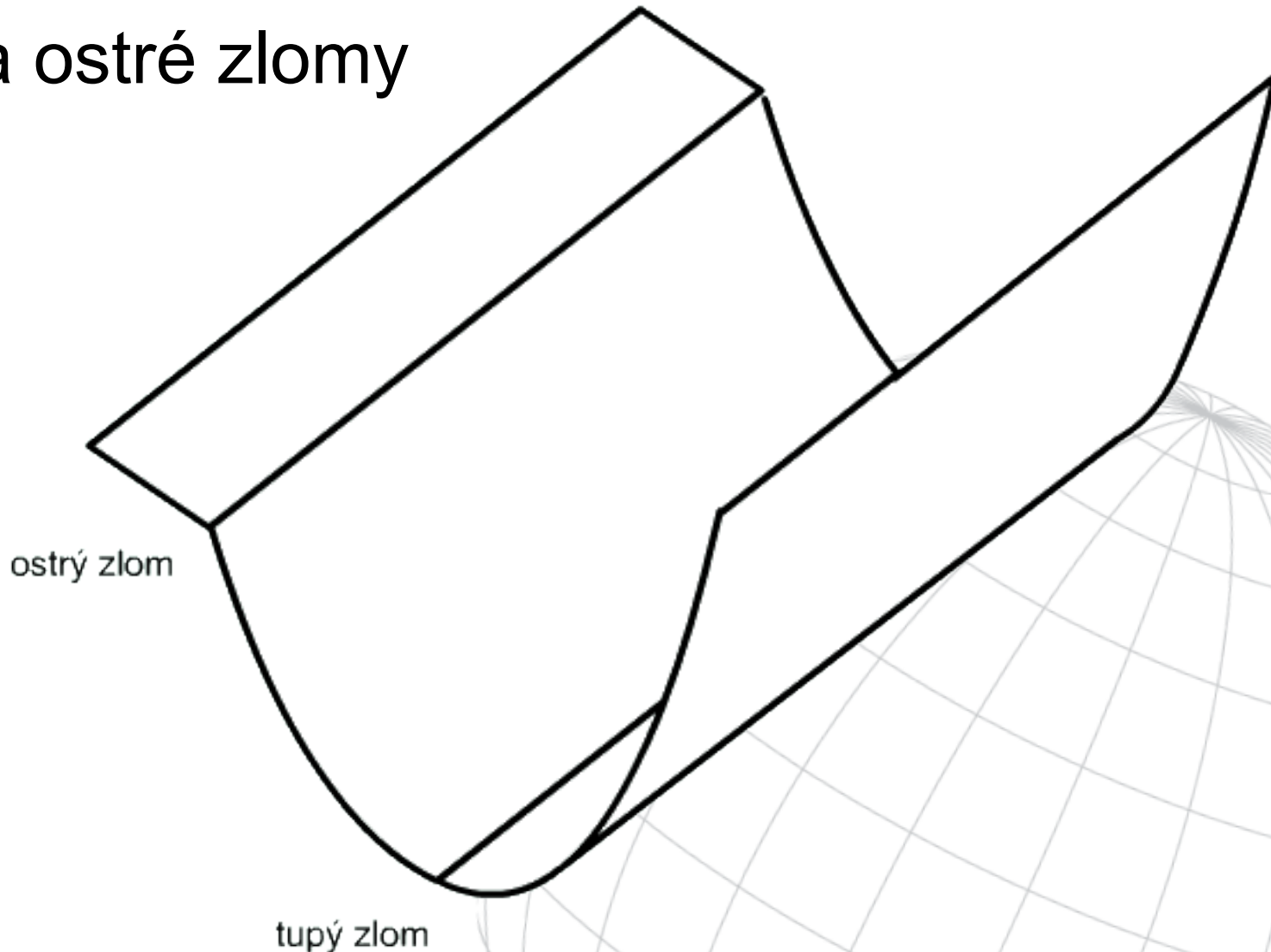
- **Linie** (Line, PolyLine) – např. vrstevnice, získávají se z nich běžné body pro triangulaci.
- **Měkké (tupé) zlomy** (soft breaklines) – vytvořený TIN musí obsahovat tyto objekty, ale nedefinují žádné zlomy v hladkosti povrchu (jejich příčná derivace je nenulová), viz obrázek . Může se jednat například o říční síť.
- **Tvrdé (ostré) zlomy** (hard breaklines) - definují zlomy v hladkosti povrchu. Různé odtrhové hrany, srázy, okraje vodních ploch a další.

Poznámka: Ve 3D modelu TIN není žádný rozdíl mezi tupými a ostrými zlomy, ale při následné interpolaci TIN do GRID jsou tyto informace využívány. Příčná derivace ostrých hran je nulová, interpolovaný lattice pak obsahuje zlomovou hranu

Tvorba DMR

- Tupé a ostré zlomy

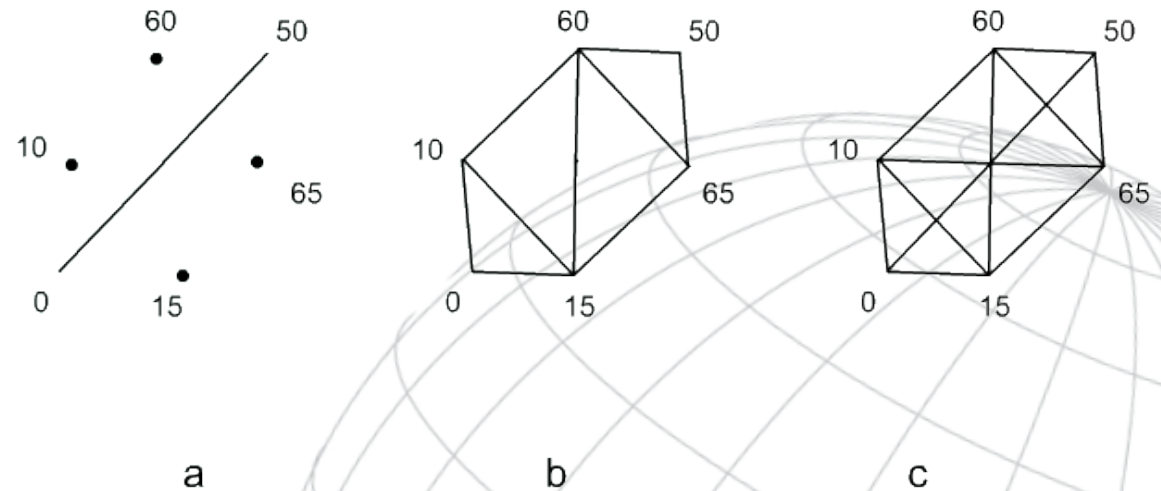
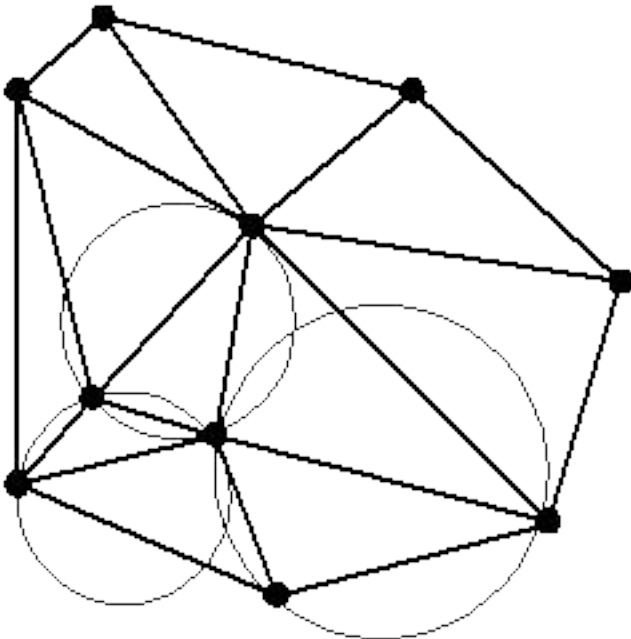

Tvorba DMR

- **Polygony** (polygons) – např. plochy jezer, běžné body se získají z vrcholů linie tvořící polygon. Existují soft a hard; i clip, fill a erase.
- **Obálka** (clip polygon) – pomocí triangulace vzniká vždy konvexní TIN – pomocí obálky můžeme tento konvexní TIN oříznout na nekonvexní.
- **Výplň** (fill polygon) – nahradí Z hodnotu v daném polygonu konstantou (zase např. povrchy jezer, ...), nikoli však v TIN, zde je to pouze jako atribut, projeví se až při převodu do mříže.
- **Vymazání** (erase polygon) – podobné jako výplň, ale dané trojúhelníky spadající do polygonu nejsou používány v operacích počítajících povrch.
- **Výměna** (replace polygon) – podobné výplni, ale změna je provedena přímo v TIN.

Tvorba DMR

- Triangulace
  - Delaunay triangulace s přihlédnutím k lomovým hranám

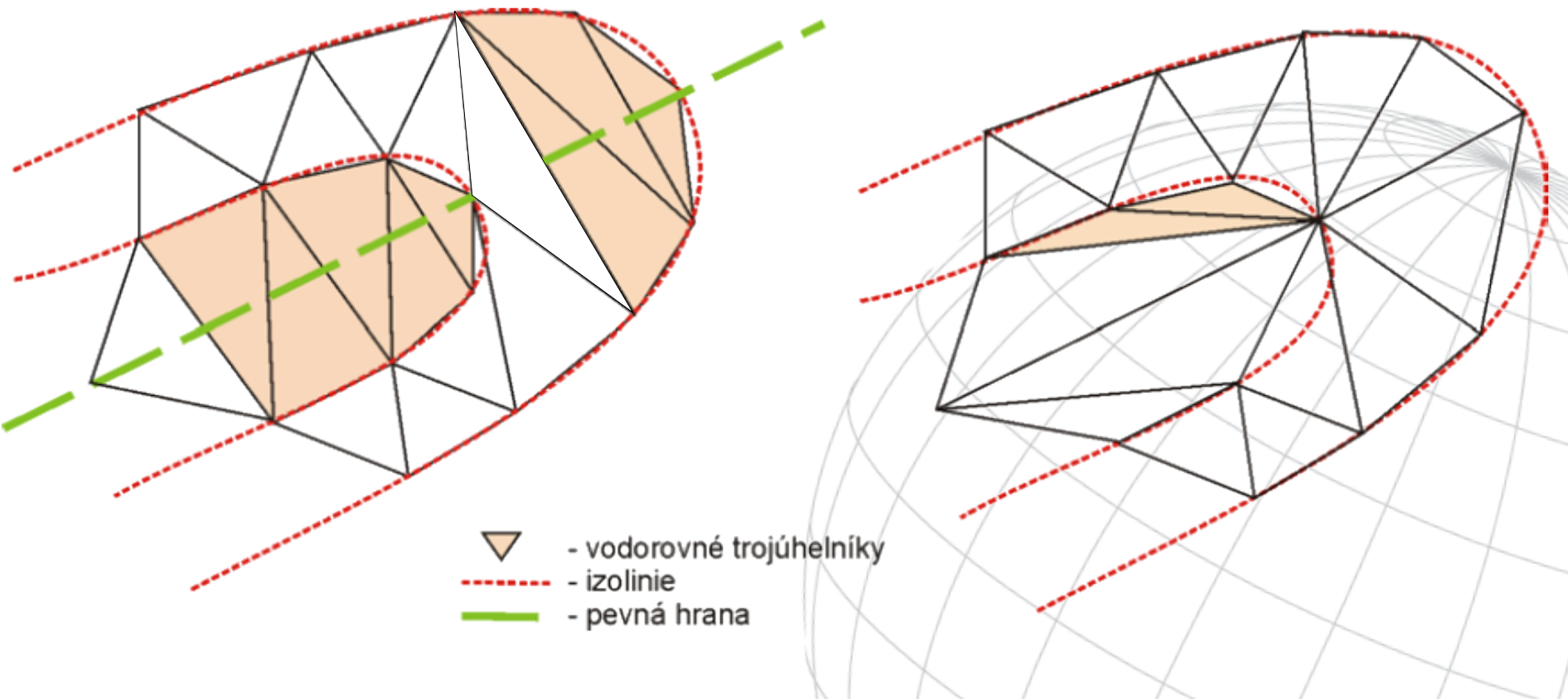
a - vstupní data pro TIN

b - TIN vytvořen z běžných bodů

c - TIN vytvořen z běžných bodů a zlomové linie

Tvorba DMR

- Vliv lomových hran

Tvorba TIN

- Triangulace bez lomových hran

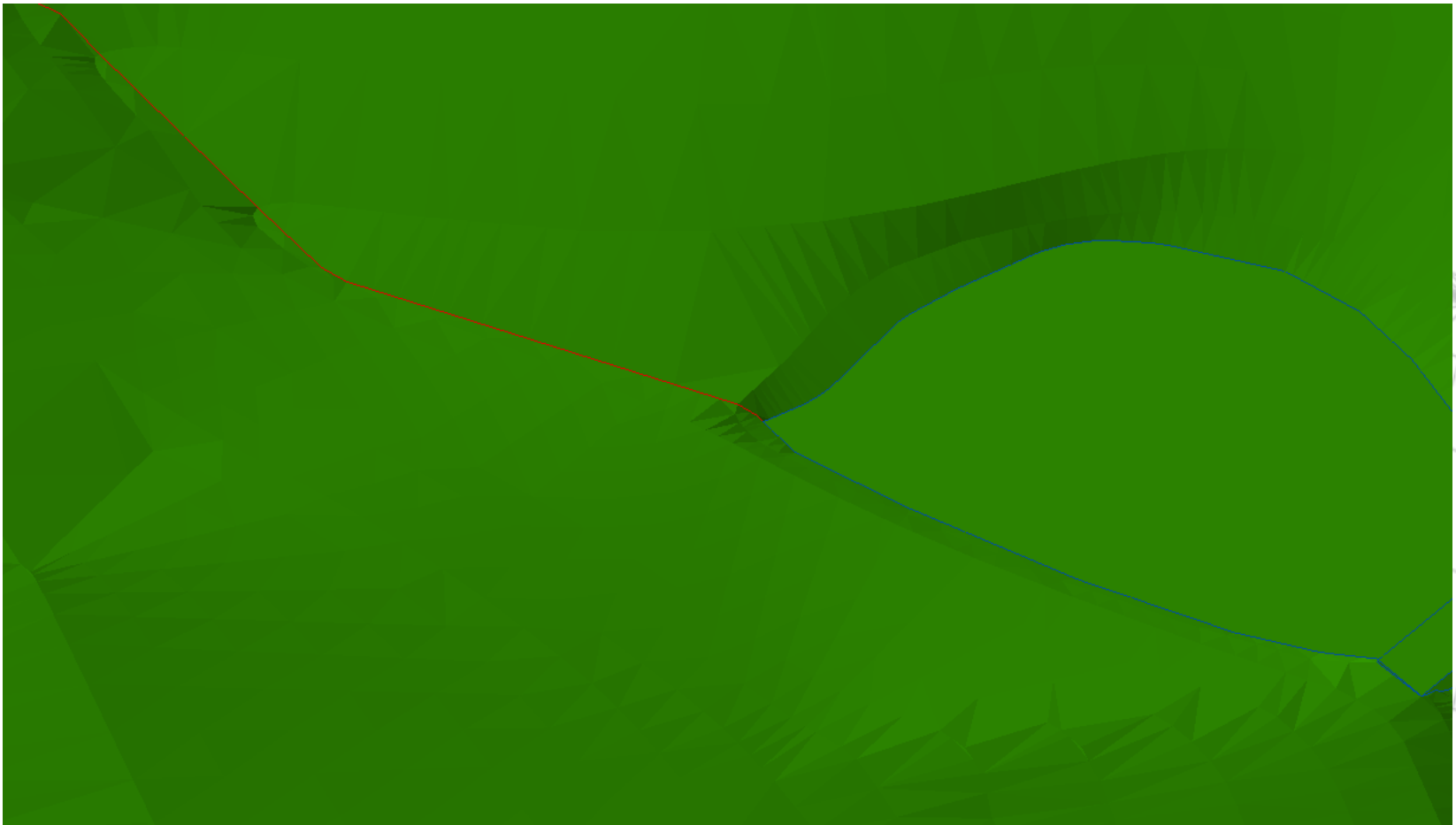
Tvorba TIN

- Vliv lomových hran

Tvorba TIN

- Vliv lomových hran

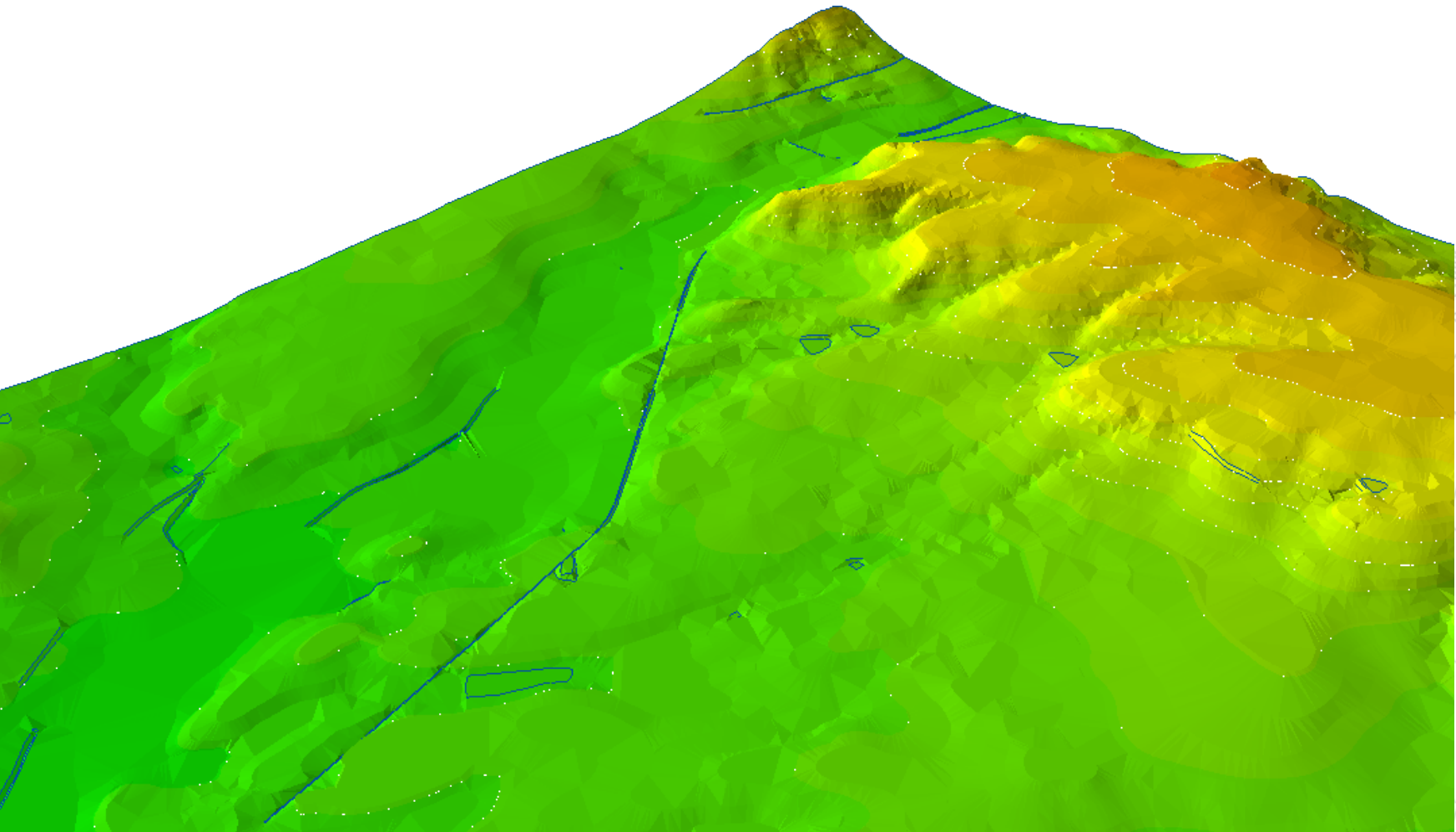
Tvorba DMR

- Vliv lomových hran

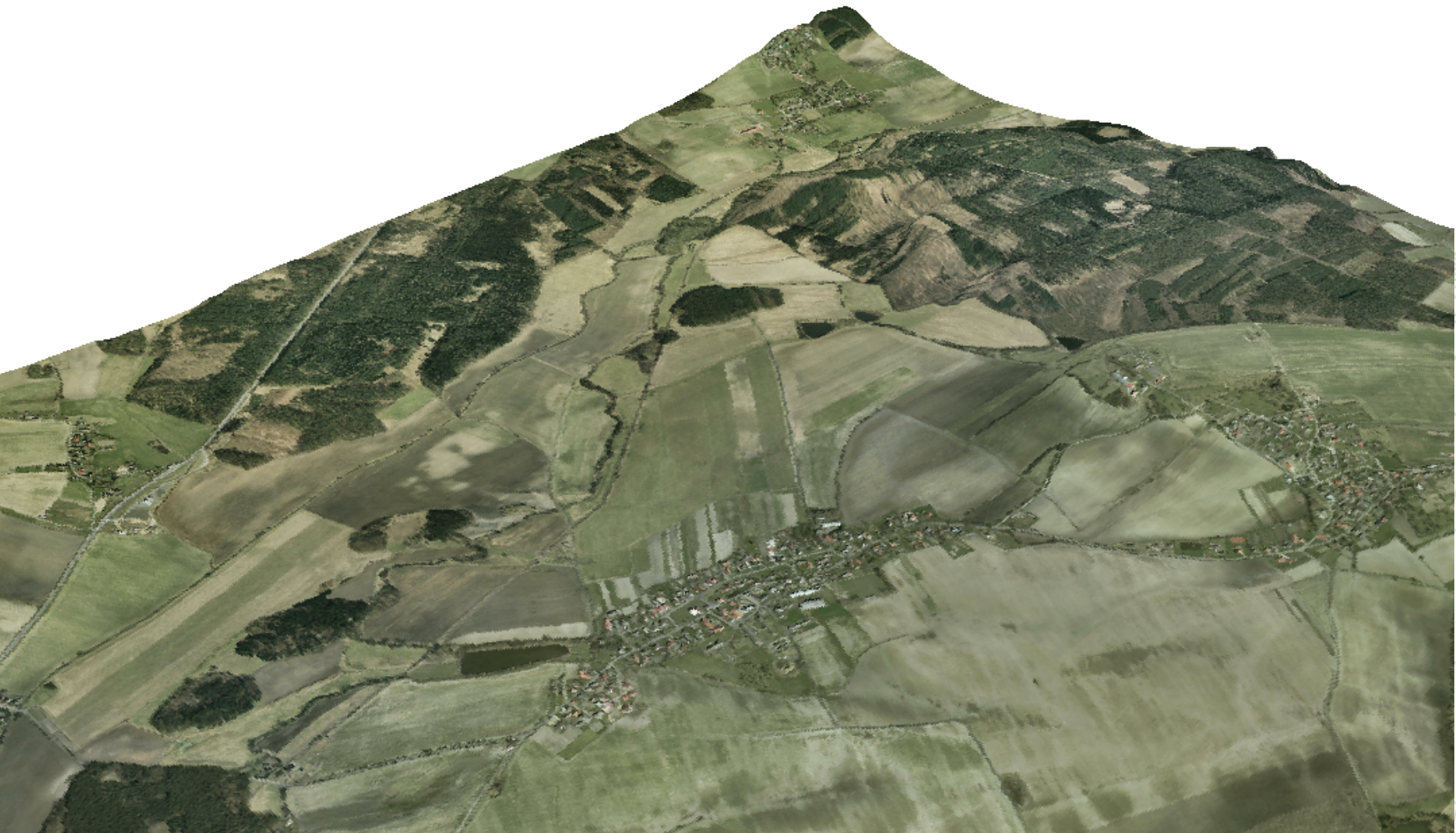
Tvorba DMR

- DMR (TIN)

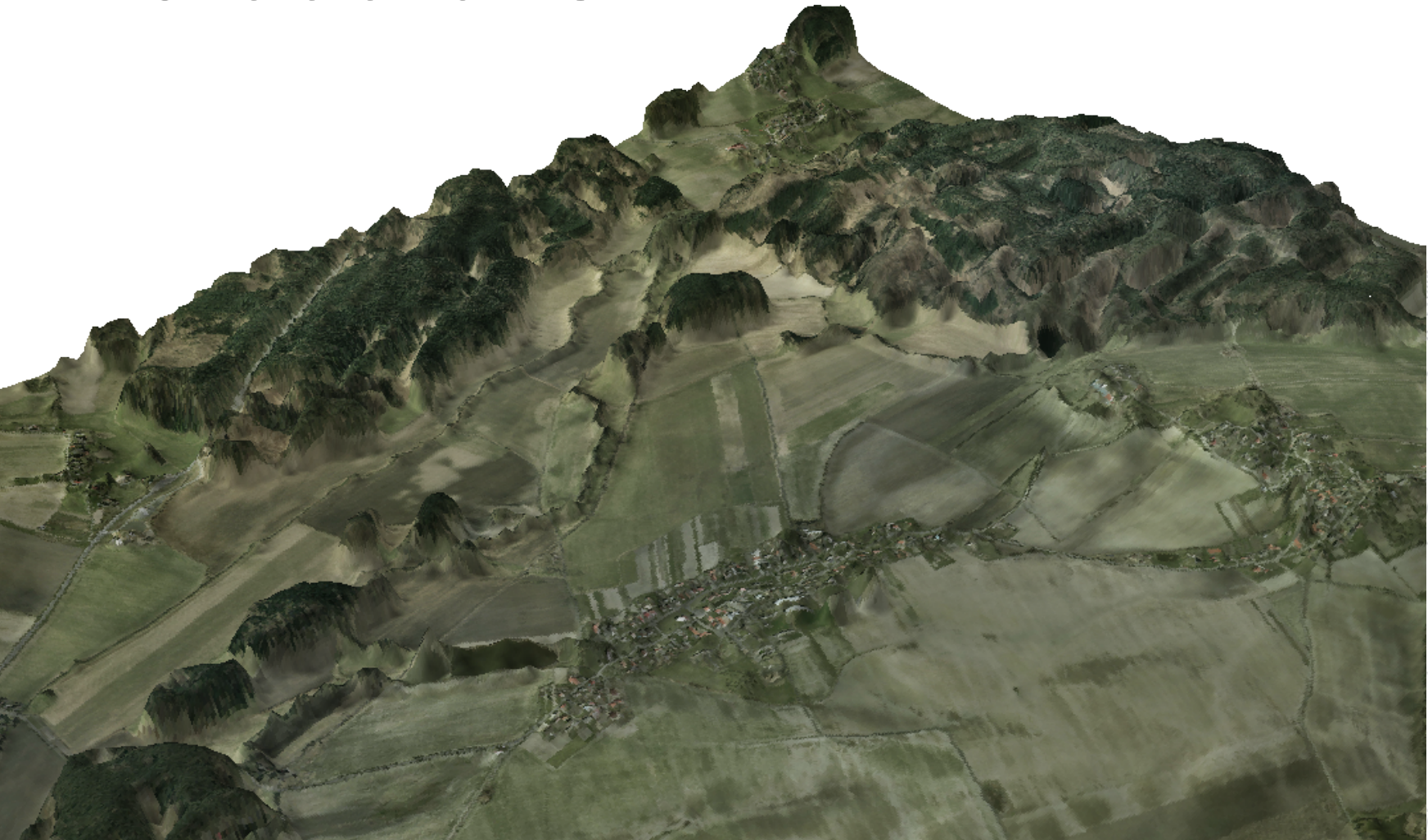
Tvorba DMR

- Ortofoto na DMR

Tvorba DMR

- Ortofoto na DSM

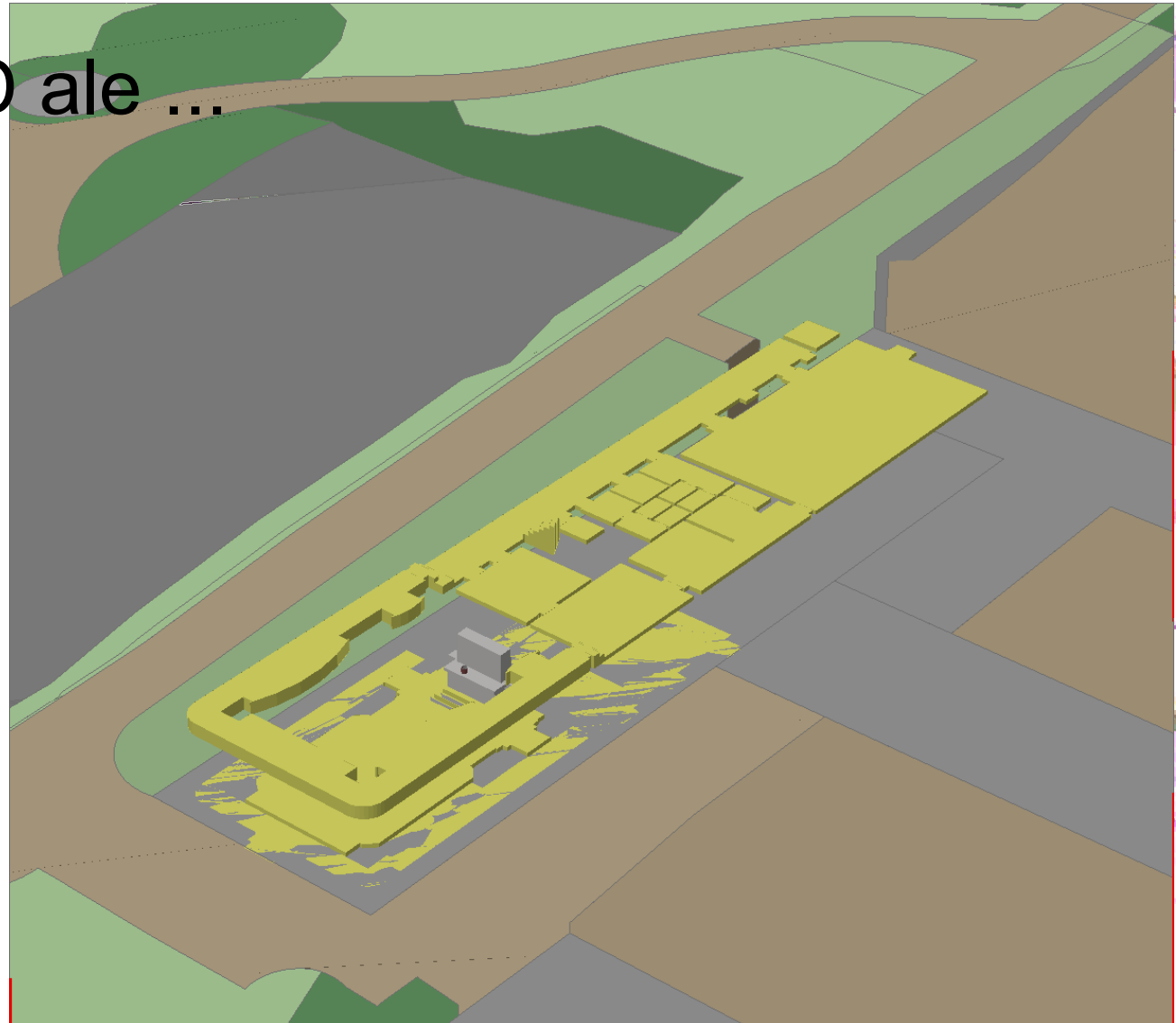
Tvorba DMR

- TIN je 2,5 D
  - Hodnota z je definována jako funkce x, y , tj. $z=f(x,y)$ a nikoli $h=f(x,y,z)$.
  - Jednoduše řečeno, jednomu bodu u kterého známe polohu (souřadnice x, y), můžeme přiřadit jen jednu výšku (souřadnici z).
  - **Jeskyně, převisy** a dokonce ani **kolmé stěny** budov tedy **nelze reprezentovat** v tomto modelu korektně. Proto se tyto jevy simulují posunem eventuálně se ožívují přidáváním 3D prvkových tříd na povrch (**DMR x DSM**).

Tvorba DMR

- TIN je 2,5D ale ...

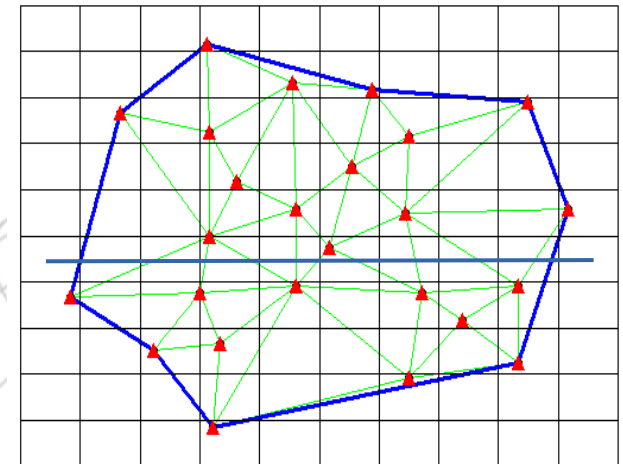
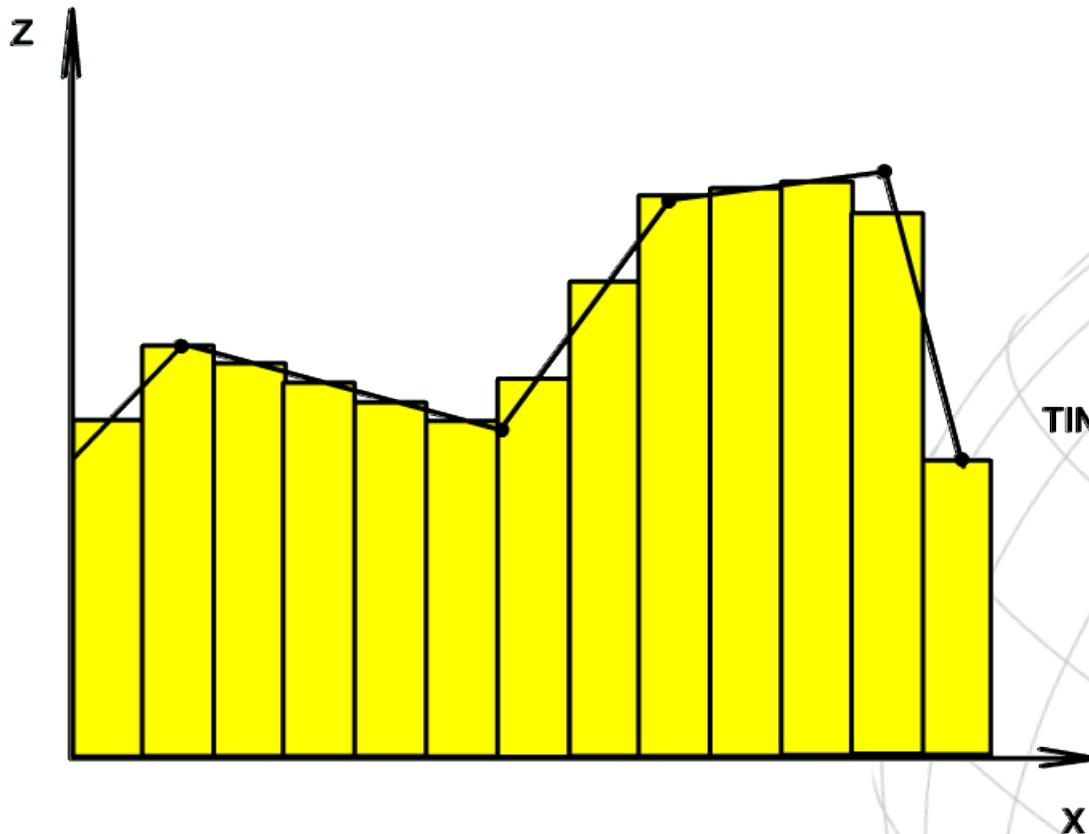

Tvorba DMR

- Kvůli složitosti algoritmů nad TIN se pro určité druhy analýz (morfologie, hydrologie, šíření signálu...) využívá DMR reprezentovaného pomocí rastru.
- Převod se též nazývá interpolace neboť se opět jedná o dopočítávání mezilehlých hodnot v oblasti a to ze známých hodnot.
- Vstupem je samozřejmě TIN, my si průběh **lineární interpolace** ukážeme na jeho řezu.

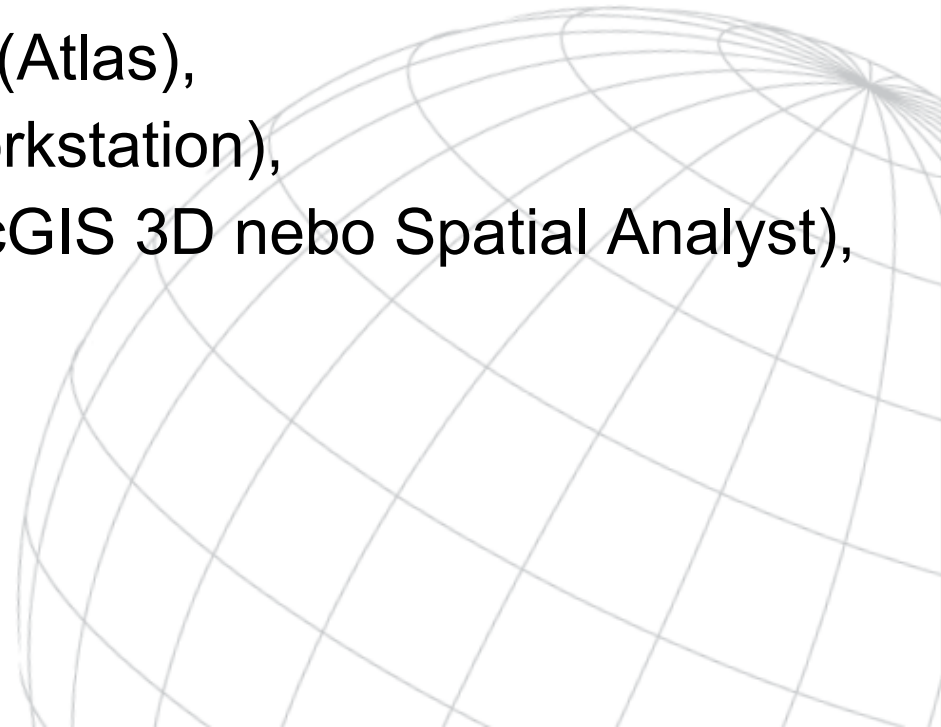
Tvorba DMR

- Pomocí lineárních rovnic je vypočtena jeho hodnota Z pro střed každé buňky interpolovaného rastru a to z rovnice roviny $Ax+By+Cz+D=0$.

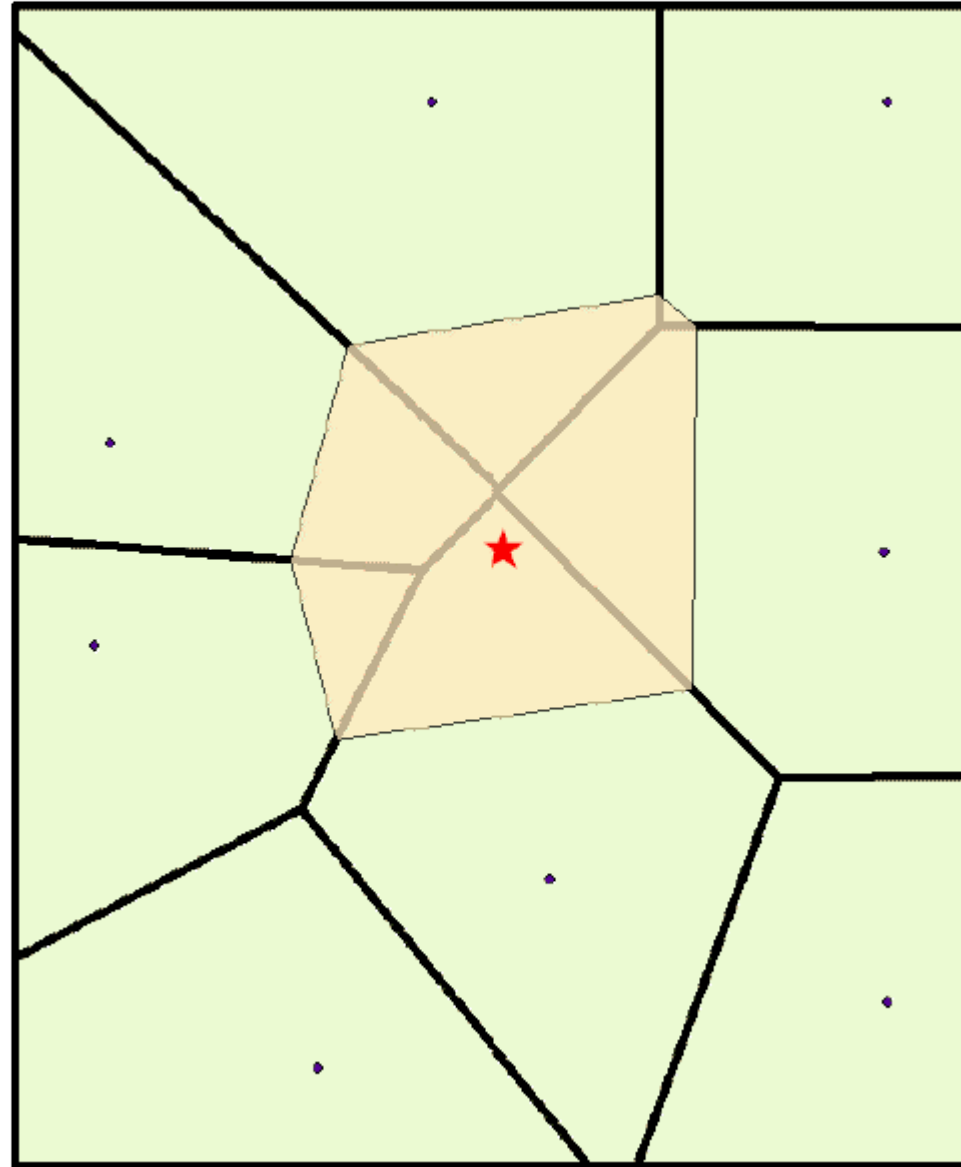
Tvorba DMR

- Metody interpolace
  - lineární (ArcGIS 3D nebo Spatial Analyst).
  - vyhlazující:
    - doplnění trojúhelníků (Atlas),
    - kvintická (Arc/Info Workstation),
    - přirozený soused (ArcGIS 3D nebo Spatial Analyst),
    - ...

Tvorba DMR

- Přirození sousedé
  - Nalezne Voroneho diagramy v nejbližším okolí a z nich váhovou funkcí vypočte Z souřadnici.
  - Vyhlazuje povrch, přičemž dbá na lomové hrany.

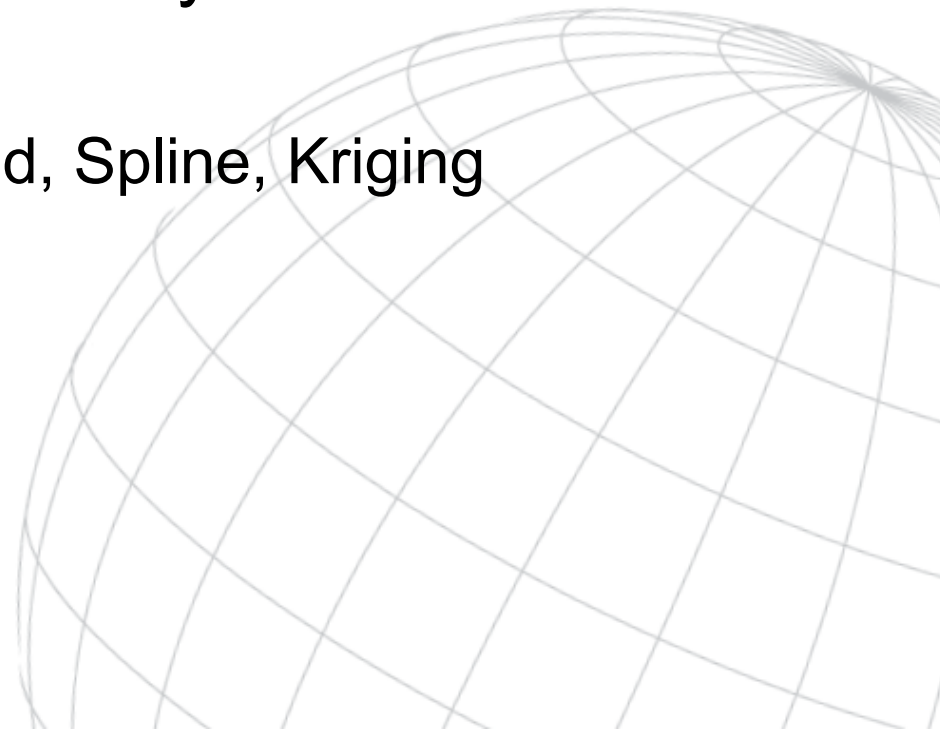

Tvorba DMR

- Srovnání lineární a vyhlazovacích interpolací
  - Lineární
    - je rychlejší,
    - je lepší v případech, kdy jsou všechny významné body v TIN obsaženy (deprese, vrcholky, ...),
    - nezohledňuje lomové hrany (všechno jsou tvrdé zlomy).
  - Vyhlazovací
    - jsou výrazně pomalejší,
    - jsou výhodné pro povrchy, které nemají plnou vstupní informaci v TIN,
    - zohledňují lomové hrany.

Tvorba DMR

- Přímá interpolace z vektorů
  - nejde přes TIN (viz interpolace v předešlé kap).
  - nezohledňuje lomové hrany
  - metody:
    - IDW, Přirozený soused, Spline, Kriging
    - ...
    - „Topo to Raster“

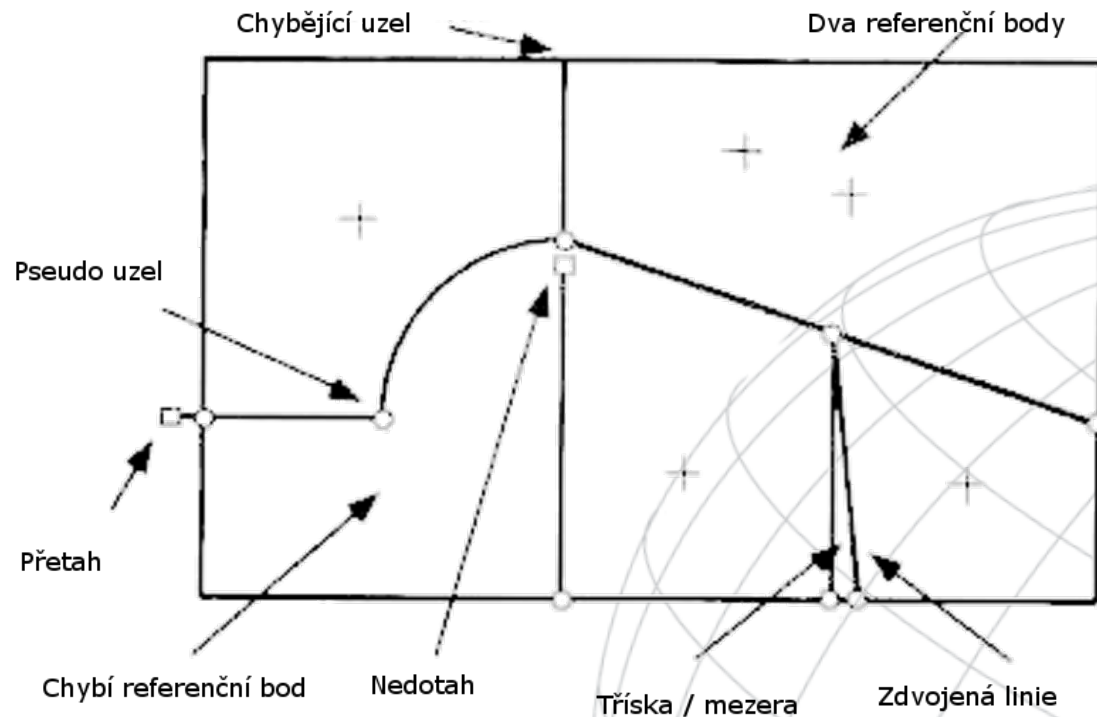
Topologické čištění dat

- **Topologicky čistá data** jsou taková data, nad kterými je možné vytvořit topologii, aniž by se jakkoli změnila jejich poloha.
- Protože je topologie nutná pro uskutečnění nejrůznějších analýz, je nutné i u systémů nepodporujících explicitní uchování topologie, provádět její tvorbu (tzv. **topologie "on-the-fly"** – viz problematika vektorových datových modelů).
- Pro tvorbu topologicky čistých dat se používají **topologické koncepty** (konektivita, definice plochy, sousednost).

Topologické čištění dat

- Příklady topologických chyb

Topologické čištění dat

- Jednotlivé úlohy
  - Eliminace duplikátních linií (stejných i podobných).
  - Odstraňování nedotahů a přetahů.
  - Nalezení průsečíků dvou nebo více liniových prvků s následující segmentací.
  - Odstranění mezer (souvisí s nedotahy).
  - U reprezentací používajících pro reprezentaci polygonů metodu hranic a centroidů, odstranění nadbytečných centroidů.
  - ...

